

OSMANLI YAHUDİLERİNDE MİLLİYETÇİLİK: 1914'E KADAR SİYONİZM

Yrd. Doç. Dr. Eldar HASANOĞLU
Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

ÖZ

Osmanlı Devleti'nde Yahudiler farklı coğrafi bölgelerde yaşamış, farklı dillerde konuşmuş, farklı kültüre sahip olmuşlar. Bu sebepler Osmanlı Yahudileri içerisinde milliyetçilik fikrinin doğmasını engellemiş, Siyonizm fikri onlara Avrupalı Yahudilerden gelmiştir. Siyonistler Osmanlı Yahudileri üzerinde nüfuz sahibi olmak için Hahambaşılık ve *Alliance Israelite Universelle* ile rekabete girmişler. Dolayısıyla Osmanlı'da en ilk anti-Siyonistler de, yine Yahudiler arasından çıkmıştır. Selanik'in nüfusunun yarısı Yahudi olduğu için Siyonistler burada çok aktif olmuşlardır. Zaman içerisinde propaganda için burada spor merkezleri, okullar, kulüpler, basın yayın organları ve benzeri kuruluşlar oluşturmuşlardır. Siyonistler Genç Türkler içerisinde çok aktif olmuş, birkaç Yahudi milletvekili olmuştur. Nitekim 1908'deki devrimden sonra Siyonizm her alanda çok ilerlemiştir. Ancak 1914 itibarıyla Siyonistlerle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin arası açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Yahudileri, Siyonizm, milliyetçilik, Selanik, Genç Türkler.

ABSTRACT

Nationalism in the Ottoman Jews: Zionism until 1914

Within the boundaries of the Ottoman Empire, Jews lived in different geographical regions, spoke different languages, and had different cultures. These reasons prevented the emergence of the idea of nationalism among the Ottoman Jews and the idea of Zionism came to them from the European Jews. Zionists competed with the Foundation of Hahambashi and *Alliance Israelite Universelle* in order to have influence over the Ottoman Jews. Thus, the first anti-Zionists in Ottoman Empire come from the Jews themselves. Zionists were very active in Thessaloniki because the half of the population of this city were Jews. In time, they established here sport centers, schools, clubs, publications and press institutions and similar organizations for propaganda. Zionists were very active among the Young Turks and there were several Jewish parliamentarians. In fact, after the revolution in 1908 Zionism made huge progress in every area. However, by 1914 Zionists grew away from Committee of Union and Progress.

Keywords: Ottoman Jews, Zionism, nationalism, Thessaloniki, Young Turks

Giriş

Osmanlı'da Yahudilerin varlığı çok eskiye dayanmaktadır. Sanatta, ticaretle, diplomaside ve çeşitli bilim ve meslek dallarında ileri gelen Yahudiler, devletin hoşgörüsüyle muamele görmüşlerdir. Yahudilere çeşitli imtiyazlar tanınmış, serbestçe ticaret yapmalarına, toplum içerisinde zenginleşmelerine izin veril-

mişti.¹ Osmanlı Devleti İspanya'dan kovulan Yahudilerin büyük çoğunluğunu kabul eden devletti. Yine sonraki dönemlerde Rusya'dan göçen Yahudilere de kucak açmıştı. Her ne kadar seçilmişlik inancına sahip olsalar da, Sabetay Sevi (1626-1676) olayı dışında Osmanlı Devleti Yahudilerinde büyük çaplı siyasi olaylara rastlanmamıştır.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru dünya, Siyonizm adlı bir akımla tanıştı. Osmanlı Yahudileri Siyonizm fikrini Avrupa'dan almışlardır. 1908'de Genç Türk Devrimi'ne kadar Osmanlı topraklarında Siyonist faaliyetler kültürel ve eğitimci faaliyetlerle sınırlı kalıp devrimden birkaç ay sonra faaliyetlerini görünür kıldılar.² Osmanlı'da Siyonizm resmi ve kurumsal olarak 1908'de, *Anglo-Levantine Banking Company* adlı görünürde bir banka hizmeti veren kurumla başlamıştır.³ Londra'da tescil edilse de bu kurumun İstanbul şubesi baş karargah olarak hizmet gösteriyordu.⁴

Osmanlı Yahudilerinde Milliyetçi Fikirlerin Mevcudiyeti

Milliyetçilik fikri, Osmanlı'daki diğer dini azınlıklara kıyasla en son Yahudiler arasında ortaya çıkmıştı. Dilsel, kültürel ve coğrafi açıdan dağınıklık Osmanlı Yahudilerinde milliyetçi bir hareketin ortaya çıkmasını engelleyen bir faktördü. Coğrafi olarak Osmanlı'nın her yerinde, yani Arap eyaletlerinde, Anadolu'da ve Avrupa eyaletlerinde Yahudilere rastlamak mümkündü. Fakat cemaatler halinde bulunan Yahudiler kendi aralarında bütüncül bir yapıda değillerdi. Arapça, Kürtçe, Aramice konuşan Yahudi cemaatlerinin yanı sıra İspanyolca'nın etkisinde kalmış Ladino konuşan Sefaradlar ve Almanca'nın etkisinde kalmış Yidiş konuşan Aşkenazlar, Yunanca'nın etkisinde kalmış Yevanik konuşan Roman-yot'lar vardı. Osmanlı Yahudilerinde, devletin sonlarına doğru milliyetçilik fikrini besleyen kaynaklar pek mevcut değildi.⁵

Yahudiler arasında milliyetçi fikirlerin revaç bulmasına, mevcut şartlar da pek müsait değildi. Eğitim almış, bürokraside konum edinmiş çoğu Yahudi entelektüel, İttihatçıların yanında yer alıyor ve II. Meşrutiyet ideallerini destekliyorlardı. Diğer etnik gruplardan farklı olarak Yahudiler kendilerine kulüpler oluşturmamış; seçimlere de İttihatçıların yanında, milliyetçi kamplaşma olmadan girmişlerdi.⁶ II. Meşrutiyet döneminde parlamentoda İstanbul, Selanik, İzmir ve

¹ Osman Devleti'nde Yahudilerin siyasi durumları ve sosyo-kültürel alana katkıları için bkz. Nuh Arslantaş, "Yahudilerin İslam Bilim ve Kültür Dünyasına Katkıları", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, ed. Bayram Ali Çetinkaya, İstanbul, 2015, I, 1074 vd.

² Benbassa, Esther – Rodrigue, Aron, *Sephardi Jewry: A History of the Judeo-Spanish Community 14th-20th Centuries*, California UP, 2000, 121.

³ Benbassa, Esther, "Zionism in the Ottoman Empire at the end of the 19th and the beginning of the 20th century", *Studies in Zionism*, 11:2 (1990), 127-140, 127.

⁴ Geyikdagi, Necla V., *Foreign Investment in the Ottoman Empire*, London: Tauris, 2011, 103.

⁵ Ortaylı, İlber, "Ottomanism and Zionism During the Second Constitutional Period, 1908-1915", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 527-537, 527-528.

⁶ Ortaylı, "Ottomanism and Zionism", 529-530; Kayalı, Hasan, "Jewish Representations in the Ottoman Parliaments", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 507-518, 507, 511.

Bağdat mebusları olarak Nissim Masliyah, Hasgail Sason, Emmanuel Karasu gibi Yahudi mebuslar mevcuttu.⁷ Nitekim Yahudilere çağdaş eğitim veren uluslararası *Alliance Israelite Universelle* Osmanlı Yahudileri arasında da aktif idi. Ne var ki bu kurum da Yahudilere milliyetçi fikirlerden öte asimilasyonu öneriyordu. Ancak bu asimilasyonun Osmanlı değerlerinin değil, Batının değerlerinin kabulü olduğuna işaret edilmelidir.⁸

Osmanlı Yahudilerinde milliyetçiliğin ortaya çıkmasına doğal ortam olmasa da bu temayülün hiç bulunmadığına hükmetmek de doğru değildir. Osmanlı'da milliyetçilik fikrinin ortaya çıkmasının bir sonucu olarak Yahudilerde de dini ve etnik azınlık fikri ve kimlik bilinci yavaş yavaş oluşmaya başlamıştı.⁹ Yahudi kimliğine vurgu yapan Siyonizm, Osmanlı Yahudileri arasında da zemin bulmuş, birbiriyle muhalif ideolojiye sahip olan insanları, yani hem gelenekselci Hahambaşılık çevresinden hem de asimilasyon yanlısı *Alliance* çevresinden insanları kendi safında birleştirmeyi başarmıştı. Siyonizm'in bu başarısının, toplumun artan bir şekilde politize olmasından kaynaklandığı ifade edilir.¹⁰

Siyonistlerin Rakipleri

Yukarıda da işaret edildiği üzere, Yahudi milliyetçiliği idesi Osmanlı Yahudileri arasında sonradan ortaya çıkan bir olgudur. Bu nedenle Siyonizm ortaya çıktığında doğal olarak kendinden önceki kurum ve akımlarla çatışması kaçınılmazdı. Dolayısıyla toplumsal liderlik uğrunda yarışmada ve politik arenada yer kazanma çabalarında Siyonizm'in temel rakipleri, geleneksel Hahambaşılık Kurumu ile yaklaşık 50 yıllık geçmişe sahip olan *Alliance*'çılar olmuştur. Dolayısıyla, Osmanlı Yahudileri arasında Siyonistler olduğu gibi Siyonist olmayanların, hatta Siyonizm karşıtı olanlar da mevcuttu.¹¹

1. Alliance Israelite Universelle

Alliance, kurumsal olarak politik bir parti olmadığı için, politik perspektiflere ve dinamiklere sahip değildi. Sosyal ve ekonomik şartlar nedeniyle güçlenen bu kurum, yerel yöneticilerle yakınlığını kullanarak stratejik bir mevkie gelmişti. Eğitim yoluyla taraftar edinen *Alliance*'e karşı Siyonistler, popülist çıkışlarla ve politik arenanın merkezinden uzak kalmış gruplarla ittifaklar kurmakla üstünlüğü ele geçirmeyi başarmışlardı. *Alliance* çevresine ait olan birçok kişi de, Siyonistlerin safına katılmıştı.¹² *Alliance*'in okullarına karşı Siyonistler de Makkabi

⁷ Kayalı, "Jewish Representations", 511-512.

⁸ Ortaylı, "Ottomanism and Zionism", 528.

⁹ Molho, Rena, "The Zionist movement in Thessaloniki 1899-1919", *The Jewish communities of Southeastern Europe*, [ed. I.K. Hassiotis], Thessaloniki, 1997, 327-350, 327.

¹⁰ Ortaylı, "Ottomanism and Zionism", 530.

¹¹ Matossian, Bedross Der, "Administering the non-Muslims and the question of Jerusalem after the Young Turk revolution", *Late Ottoman Palestine: The Period of Young Turk Rule*, [ed. Y.B. Bassat, E. Ginio], London: Tauris, 2011, 211-239, 215-216.

¹² Benbassa, Esther, "Zionism and the Politics of Coalitions in the Ottoman Jewish Communities in the Early Twentieth Century", *Ottoman and Turkish Jewry: Community and Leadership*. [ed. Aron Rodrigue], Indiana UP, 1992, 225-251, 227-228.

gibi kendi jimnastik kulüp zincirlerini kurmuşlardı.¹³ Makkabi Kulübü'nün Beney Siyon, Theodor Herzl, Tiferet Yisrael, Bialik, Geula, Max Nordau, Menora, Beney Berit adlı şubeleri vardı.¹⁴ *Alliance* okullarında beden eğitiminin ihmal edilmesi, Makkabi Kulübü'nün halk içerisinde taban bulmasının sebeplerinden biriydi. Kulübün kurucularından olan ve *Maestro*/Usta lakabıyla bilinen Aaron Pardo, Siyonist hatipler eşliğinde eğitim kampları ve halka açık sohbetler düzenleyerek, çevredeki diğer azınlıklarla müsabakalar düzenleyip bu müsabakalarda milliyetçi şarkılar okutarak, sloganlar attırarak gençleri Siyonist ruhunda terbiye etmeye çalışıyordu.¹⁵ *El-Avenir* gazetesinde yer aldığına göre, Genç Türk devriminden önce Selanik'te Siyonistlerle *Alliance*'cılar arasındaki temel ihtilaf noktası okullarda hangi dillerin öğretilmesiyle ilgiliydi. *Alliance*'cılar eğitimde ağırlıklı olarak Fransızcaya yer verilmesi gerektiğini savunmakta, İbranice'ye çok fazla yer vermemekte idiler. Buna karşın Siyonistler İbraniceyi Yahudiliğin ayrılmaz bir parçası kabul ederek toplumdaki milli bilincin azalmasını, İbranice'nin ihmal edilmesine bağlıyorlardı.¹⁶ Selanik'te bu iki kutup arasındaki rekabet bazen tehlikeli boyutlara da ulaşabiliyordu. Aslında bu Fransa ve Almanya Yahudilerinin şehirde nüfuz savaşının bir yansımasıydı.¹⁷

2. Hahambaşılık

Müslümanların tepkisinden çekinen Hahambaşılık, Sefarad Yahudileri kendi tarafına çekmek isteyen Siyonistlerin milliyetçi söylemlerini sakıncalı buldukları için mesafeli durmayı tercih ediyor, ancak açıktan da zıtlasmıyorlardı. Fakat zaman içerisinde Siyonistler Hahambaşılığa karşı açıktan tavır almaya başladılar. Fakat dikkat edilmelidir ki bu rekabet Hahambaşılığın gelenekselcilerine karşı değil, burayı ele geçiren *Alliance*'çilere yönelikti. Çünkü Siyonistler'in Hahambaşılığa karşı mücadelesi, Genç Türkler'in devriminden sonra Hayim Nahum'un hahambaşı kaymakamı olması ve burada *Alliance*'cılarının güçlenmesi ile başlamıştır. Aradaki mücadele hem taşrada hem merkezde cereyan ediyordu. Siyonistler, Hahambaşılığa karşı çeşitli taktik ve manevralar deniyor ve çok fazla pragmatik davranıyorlardı.¹⁸

Hahambaşı Hayim Nahum'a karşı cephede yer alan gelenekselciler ve Almanya kökenli *Hilfsverein* kurumu ile işbirliğine girmişlerdi. Hahambaşılığın gücünü paylaşmak isteyen Siyonistler, bu konuda Yahudi din adamlarından da

¹³ Matossian, "Administrating the non-Muslims", 212-213.

¹⁴ Molho, Rena, "Yenilenme", *Selanik 1850-1918: Yahudilerin kenti ve Balkanlar'ın uyanışı*, [ed. Gilles Veinstein], 2. bsk., [çev. Cüneyt Akalın], İstanbul: İletişim, 2001, 68-84, 83.

¹⁵ Molho, "The Zionist movement in Thessaloniki", 334. Müteakip sayfalarda Makkabi Kulübü'nün sonraki yıllarda geçirdiği değişimler anlatılmaktadır.

¹⁶ Borovaya, Olga, *Modern Ladino culture: press, belles lettres, and theater in the late Ottoman Empire*, Indiana UP, 2012, 103-104.

¹⁷ Cohen, Julia Philips, *Becoming Ottomans: Sephardi Jews and imperial citizenship in the modern era*, Oxford UP, 2014, 128-129; Dumont, Paul, "Önce Fransızca", *Selanik, 1850-1918: Yahudilerin kenti ve Balkanlar'ın uyanışı*, [ed. Gilles Veinstein], 2. bsk., [çev. Cüneyt Akalın], İstanbul: İletişim, 2001, 218-235, 225-226.

¹⁸ Matossian, "Administrating the non-Muslims", 212-213.

faydalanma yoluna gitmiş, Selanik ve İstanbul'da birlikler kurmuş,¹⁹ Selanik'teki din adamlarının hahambaşı Hayim Nahum ve İstanbul'daki dini oligarşi aleyhine mobilizasyonunu planlamışlardı. İstanbul'da aynı görevi ise *Hilfsverein* temsilcisi Siyonist eğilimli rabbi David Markus icra ediyordu.²⁰ Siyonistler Hahambaşılık kurumunu belli ölçüde ele geçirmeye muvaffak olmuşlardı. İdari konularda hahambaşıya danışmanlık için kurulan ve yönetimde ağırlığı olan Meclis-i Cismani'de [Laik Kurul]²¹ Siyonist eğilimli üyeler ağırlıktaydı. Bu kurumun Aşkenaz Yahudilerle imzaladığı 1912 Anlaşması Hahambaşı Hayim Nahum'un bilgisi dışında gerçekleşmişti ve bir güç testi olarak ilk adımdı. Hayim Nahum'un istifası ve cemaat işlerinde 6 aylık aksama göz önüne alınırsa²² Siyonistlerin bu hamlede başarılı oldukları söylenebilir.

Siyonistler Hahambaşılık kisvesi altında aslında *Alliance*'çılarla mücadele ediyorlardı. Bu mücadele ile hedefledikleri birinci gaye Hayim Nahum'un gelecek seçimlerde hahambaşılık postunu tutmasını engelleyerek *Alliance* çevresinin güçlenmesini durdurmaktı. İkinci gaye ise, merkezin eyaletlere yönelik bütün teşebbüslerini baltalamaktı. Bununla Osmanlı'daki dağınık ve birbirleriyle irtibatı olmayan Yahudi cemaatleri üzerinde kendi lokal hakimiyetleri için tehlike arz edebilecek merkezi güçlenmeye engel olunacaktı. Çünkü Siyonistler eyaletlerdeki bu Yahudi cemaatlerinin güçlerini kendi politik çıkarlarına kullanmak istiyorlardı.²³

Osmanlı'da Siyonizm merkezi olarak Selanik

Osmanlı topraklarında Siyonizm'in temel merkezleri İstanbul ve Selanik idi.²⁴ İstanbul, İslam dünyasında Siyonizm merkezinin açıldığı ilk şehir olma özelliğini taşımaktadır. Ancak Siyonistler, toplumsal yapısı dolayısıyla Selanik'te daha çok aktif olmuşlar. Şehir, Yahudi kültürünün hâkim olması nedeniyle "Balkanların Kudüs'ü" adıyla biliniyordu.²⁵ Selanik'te nüfusun yarısını Yahudiler teşkil etmekteydi. Geri kalan yarısı ise Müslümanlar, Dönmeler ve Hıristiyanlardı. Selanikli Yahudiler ideolojik olarak iki kutba ayrılmışlardı. Onlar bu ideolojilerin beslendiği Fransa merkezli *Alliance* ve Almanya merkezli *Hilfsverein* okullarına devam ederlerdi. Sırasıyla bu okullarda Yahudilerin ya topluma iyi entegre olmaları teşvik ediliyor ya da Siyonist ideallerin yayılması hedefleniyordu.²⁶ XIX. yüzyılın sonlarına doğru Siyonistlerin Selanik'te yeterince güçlü olduğu söylenemez; Selanik Yahudilerinin buraya kendi ana yurtları gibi bağlı oldukları bi-

¹⁹ Benbassa– Rodrigue, *Sephardi Jewry*, 124-126.

²⁰ Benbassa, "Zionism and the politics of coalitions", 233, 243.

²¹ Bkz., Olgun, Ülkühan, *Osmanlı son dönemi Yahudilik ve Hahambaşılık*, İstanbul: Giza, 2009, 64-65.

²² Benbassa, "Zionism and the politics of coalitions", 236.

²³ Benbassa, "Zionism and the politics of coalitions", 229.

²⁴ Benbassa– Rodrigue, *Sephardi Jewry*, 117.

²⁵ Russell, Eugenia, *Literature and culture in late Byzantine Thessalonica*, New York: Bloomsbury, 2013, xxviii; Veinstein, Gilles, *Selanik 1850-1918*, 2. bsk., [çev. Cüneyt Akalın], İstanbul: İletişim, 2001, 14.

²⁶ Anastassiadou, Meropi, *Tanzimat çağında bir Osmanlı şehri Selanik*, [çev. Işık Ergüden], İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010, 166, 354.

linmektedir.²⁷ Ne var ki Hıristiyanlar kadar olmasa da, Selanikli Yahudiler arasında da milliyetçi eğilim vardı. Siyonizm önderlerinden Theodor Herzl'in 1898'te Atina seyahati sırasında bir grup Selanikli Yahudi ile görüştüğü bilinmektedir.²⁸

Selanik'te ilk Siyonist birliği 1899'da din okulunu (*Talmud Tora*) bitiren 20 genç tarafından kurulmuştu. "İleri" veya "doğuya doğru" anlamında *Kadima* adlanan bu birliğin iki temel amacı vardı: İbraniceyi modern bir dil yaparak Yahudilerin bu dili öğrenmelerini ve günlük yaşamlarında kullanmalarını sağlamak ve Yahudi dini ve kültürü üzerinden toplum içerisindeki dini bağlılığı kuvvetlendirmek. *Kadima* kısa bir zamanda büyüdü ve üyelerinin sayısı arttı. *Kadima* üyeleri dinle alakası olmayan, kültürel ve milliyetçi eğilimleri ağır basan kişilerdi. Dini, kültürel ve ideolojik konularda eserler basarak dağıtan, sohbetler ve açık oturumlar düzenleyerek halka ulaşmaya çalışan *Kadima*'nın yayınları, yöneticiler tarafından şüpheli görülünce durdurulmuştur (1904).²⁹ Siyonizm Selanik'te özellikle 1908'den sonra tutuldu. Selanikli Siyonistler arasında bu milliyetçi eğilim daha çok kültürel boyutuyla öne çıkıyordu. Selanik'i Kudüs kabul eden bu Siyonistler faaliyetlerini Osmanlı'nın yıkılması üzerine değil de Yahudilerin kendi geleneklerine sevgi ile sarılmaları, diğer insanların ise Yahudilere saygı göstermeleri üzerine yoğunlaştırmışlardı.³⁰

II. Meşrutiyet döneminde (1908-1920) Selanik Siyonistleri diğer milliyetçi hareketlerin yolundan gittiler ve bu hareket daha da gelişerek daha politik ve daha radikal bir çizgiye kaydı. Genç Türkler Devrimi'nin ilk yılından itibaren Siyonistler, örgütlenme konusunda başarılı bir performans sergilediler. Yahudi tacirlere ve işçilere yönelik Yunan boykotunu kırmayı hedefleyen milliyetçilik yanlısı Cercle des Intimes (1908), spor kulübü Makkabi (1908), elit kesime hitap eden Nouveau Club (1910)³¹ ve Beney Berit Locası (1911) gibi birlikler, farklı yayın organları kurdular.³² Selanik'te çeşitli isimlerle dokuz farklı Siyonist basın yayın organı vardı.³³ 1909'da Başhaham R. Meir Yaakov Siyonizm eğilimli

²⁷ Anastasiadou, *Tanzimat çağında bir Osmanlı şehri Selanik*, 331, 360.

²⁸ Molho, Rena, *Salonica and Istanbul: social, political and cultural aspects of Jewish life*, İstanbul: Isis, 2005, 168.

²⁹ Molho, "The Zionist movement in Thessaloniki", 329-331.

³⁰ Molho, "The Zionist movement in Thessaloniki", 349-350; Campos, Michelle U., "Between 'Beloved Ottomania' and 'the Land of Israel': the struggle over Ottomanism and Zionism among Palestine's Sephardi Jews 1908-13", *International Journal of Middle East Studies*, 37 (2005), 461-483, 461 ve dvm.

³¹ Cercle des Intimes kurumunun üyelerinin bir kısmı buradan ayrılarak Nouveau Club'ü kurmuşlardı. Eğitilmiş ve aydın kesimin oluşturduğu bu kurumun amacı, Yahudi milliyetçiliği ruhunda programlar düzenlemek ve Filistin'e göçlere sponsor olan uluslararası kuruluşlar için para toplamaktı. Nouveau Club'ün başarısı Cercle des Intimes çevresini kızdırdığı için onlar anti-Siyonist çizgiye kaymışlardı ve Yahudi milliyetçiliği karşıtı yazılar yayınlıyorlardı. (Molho, "The Zionist movement in Thessaloniki", 336.)

³² Chronakis, Papamichos P., "The many faces of Zionism: *Zionist* culture, Jewish identity, and Hellenization in inter-war Salonica", *Modern Greek Studies Association Conference*, Bloomington, Indiana, 14-16 November 2013, 1-12, 1. (http://www.public-sociality.gr/KEIMENA_ERGASIAS/21_Papamichos_Chronakis_Conference_2013.pdf, Erişim Tarihi: 08.12.2014)

³³ Molho, "Yenilenme", 77.

Hilfsverein kurumunun desteğiyle Selanik'te ilk Alman-Yahudi okulunu tesis etti. *Alliance* okullarına alternatif olarak kurulan bu okulda, yıllarca Filistin'de öğrenim görmüş Alman Yahudi öğretmenler çalışıyorlardı. 1910'da *Talmud Tora* okulunun müdürü olacak Haham Dr. Itzhak Epstein Siyonizm hakkındaki nutuklarını okul dışına, toplumsal arenaya taşıdı. Epstein sayısız seminerler vererek din adamlarını, kamu görevlilerini, gazetecileri etkilemiş ve Siyonizm'in geniş halk kitleleri tarafından kabulü için, büyük hizmetlerde bulunmuştur. Nitekim Rusya Siyonistlerinin lideri V. Jabotinski (1880-1940) 1908'de Selanik'i ziyaret ettiği sırada kurulan Beney Siyon kurumu Epstein'in teşvikiyle kurulmuştu. Kısa bir zaman sonra ise bu kurumun kadın kolları olarak 60 kadından müteşekkil Banot Siyon [Siyon Kızları] teşkilatı faaliyete başladı.³⁴ Siyonistler tarafından kurulan bu birlikler ve dergiler, Yahudi orta sınıfının gelişmesi ve sesini duyurmasıyla sonuçlandı. Siyonistlerin talepleri yöneticiler tarafından reddedilse de, oluşturdukları kurumlar Yahudilerin milli bilincinin dinamizm kazanmasına sebep oldu.³⁵ Bu sayede, Yahudiler toplumsal alanda daha görünür oldular ve daha iddialı mevkie geldiler. Diğer azınlıklarla ilişkilerde 'Yahudi çıkarlarının' gözetilmesi gerektiği daha fazla dile getirilmeye başladı. Diğer yerlerde Siyonizm'in yeşermesi o bölgede yaşanan antisemitizme bir tepki olarak doğduysa da Selanik'te antisemitizm olmadığı için Siyonizm'in burada tutması ilginç görülmüş, bunun sebebi olarak Selanikli Yahudilerin dünyanın farklı bölgelerinde ayrımcılığa ve çeşitli baskılara maruz kalan Yahudilerin haklarını savunma refleksiyi hareket ettikleri ileri sürülmüştür.³⁶

Genç Türkler ve Siyonizm

Siyonistlere satılık toprağının olmadığını söyleyen ve olumsuz tavır koyan Padişah II. Abdulhamit'ten farklı olarak Genç Türkler'in Siyonistlere yaklaşımlarının olumsuz olduğu söylenemez. 1908-1914 yılları arasında, Osmanlılık ve Siyonistlik birbirini reddeden kimlikler sayılmıyordu. Hatta Siyonistlere sempati duyanlar bile vardı. O dönem Siyonistlerin İstanbul temsilcisi Lichtheim, Avrupa'nın baskınlığı ve Hristiyan kültürüne bir tepki olarak Ahmet Ağaoğlu'nun Siyonistlere sempati duyduğunu belirtir. Avrupa'daki antisemitizmden etkilenenler muhakkak vardı, fakat genelde Genç Türkler Yahudilere ve Siyonistlere karşı önyargılı değillerdi. Nitekim Balkan Savaşlarında, Trablusgarp Savaşında Siyonistlerin yardımları da onlara karşı hoşgörü sağlamıştır. Ortaylı, Dünya Siyonist Örgütü'nün Hicaz Demiryolu'nun yapılmasına katkıda bulunma teklifine atıf yaparak Osmanlı'nın bekasının Siyonistlerin Filistin konusundaki isteklerinin garantisi olduğunu söyler.³⁷ Muhalifleri ise Genç Türkler'i bir Siyonist/Yahudi projesi olarak niteler.

Bu bağlamda Genç Türkler ile Siyonistler arasındaki ilişki meselesi dikkat çekmektedir. Osmanlı Yahudileri uzmanı Avigdor Levy, genelde Genç Türkler

³⁴ Molho, "The Zionist movement in Thessaloniki", 332-333.

³⁵ Benbassa- Rodrigue, *Sephardi Jewry*, 123.

³⁶ Molho, "The Zionist movement in Thessaloniki", 333.

³⁷ Ortaylı, "Ottomanism and Zionism", 532-533.

özelde İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde Yahudilerin rolünün muazzam olduğunu söyler.³⁸ 1908'den itibaren Osmanlı topraklarındaki Siyonist faaliyetlerde yeni bir sayfa açılmıştır. Devrimden birkaç ay sonra Osmanlı'da ilk resmi Siyonist kurum olan *Anglo-Levantine Banking Company* kurulmuştur.³⁹ Devrimden sonra Genç Türk hareketinin Yahudi ulusal kimliğinin yeniden doğuşunu teşvik eden Siyonist temayüllü kültürel birçok derneğin kuruluşuna destek olduğu bilinmektedir. Bu derneklerden bazıları, gazete bile yayınlayacak kadar büyük ve zengindi. Kadima, Makkabi, Nouveau Club, Hatanya, Haşahar, Tenuat Tora ve Avoda, Genç Yahudiler Derneği ve La Mevaseret Siyon kuruluşları, bu derneklere örnek olarak gösterilebilir.⁴⁰ Genç Türkler hareketinin ideologlarından olan Albert Fua, Selanik Yahudilerindendi. Avram Selim, Leon Gattegno, Avram Galante ve Emmanuel Karasu gibi, hareket içerisinde önde gelen Yahudi simalardan başka, toplum nazarında Yahudilerle özdeşleştirilen Selanikli Dönemler de hareketin destekçisi olmuşlardır. Nitekim Genç Türkler'in azınlıklara yönelik politikalarında Yahudiler ayrıcalıklı bir konumda olmuşlar. Siyonistler hakkında hareketin üç farklı yayın organında üç makale yayınlanmıştır ve bu makaleler nötr bakış açısını yansıtır herhangi bir eleştiri içermemektedir.⁴¹

Yukarıda söylenenlerin yanı sıra, zaman içerisinde Genç Türkler'in Siyonistler'e yönelik politikalarında kısıtlayıcı bazı örneklerin olduğu da görülmektedir. Mesela Genç Türkler, Filistin'e Yahudi göçleri konusunda Siyonistlerin istedikleri imtiyazları sağlamaktan uzak durmuşlardır. Daha önce Rusya'dan Filistin'e göç dalgaları sebebiyle bölgenin Rus nüfuz alanına girmesi endişesiyle uygulanan göç yasağı, Genç Türkler zamanında da devam etmiştir. Genç Türkler Doğu Avrupa'da baskı altındaki Yahudilerin Osmanlı topraklarına gelmelerini reddetmemiş, fakat bir yerde yoğunlaşmamaları kaydıyla Mezopotamya'da yerleşmelerine izin vermişlerdir. Bu sebeple, Siyonistlerin Filistin konusundaki çalışmalarını pek verimli olmamıştır.⁴²

1911 Mart'ta Meclisi Mebusan'da Siyonizm meselesi görüşülmüş, muhalifler iktidarın Siyonizm politikasını eleştirmiştir. Ancak mecliste Yahudi mebuslar Siyonizm konusunda konuşmayınca, bu konu pek de gündemde olmamıştır.⁴³ Fakat 1914'ten sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden ve yine Yahudi cemaati içerisinde bazılarının Siyonizm'e karşı olmaları, Osmanlıcılık ile Siyonist kimlikleri arasında kutuplaşmaya sebep olmuştur. 1914'te mecliste cereyan eden konuşmalar, Siyonistlerin aleyhineydi. Filistinli temsilciler Siyonistlerin aleyhine konuşup şu önerilerde bulunmuşlardı: Bölgeye Yahudi göçü durdurulmalı, Yahudi ziyaretçilere yönelik "kırmızı tezkere"⁴⁴ uygulaması yeniden tatbik edilmeli,

³⁸ Levy, Avigdor, "Ottoman Jewry in the Modern Era, 1826-1923", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 98-150, 116.

³⁹ Benbassa, "Zionism in the Ottoman Empire", 127.

⁴⁰ Molho, "Yenilenme", 82-83.

⁴¹ Hanioglu, M. Şükrü, "Jews in Young Turk movement to the 1908 Revolution", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 519-526, 520-524.

⁴² Benbassa- Rodrigue, *Sephardi Jewry*, 121-122.

⁴³ Kayali, "Jewish Representations", 513-515.

⁴⁴ Yafa limanına gelen Yahudilerin vize süresinin 3 ayla sınırlı olduğunu belirtmek için yapılan uyg-

Yahudilere gayri menkul satılmamalı ve buna aracılık yapan emlakçılar uyarılmalı, Arapça yegâne eğitim dili olmalı, Siyonistler ticaretten dışladıkları için Araplar arasında işletmecilik geliştirilmeli.⁴⁵

Siyonistlerin Basın Yayın Faaliyetleri

Siyonistlerden önce de Ortadoğu'da Yahudilerin basın faaliyetleri mevcuttu⁴⁶ ve Siyonizm bu ortamda doğmuştu. Siyonistler basının gücünü başarılı bir şekilde kullanıyorlardı. Genel tasavvur vermesi açısından Selanik'te dokuz farklı isimde Siyonist basın yayın organı olduğuna⁴⁷ işaret edilmesi gereklidir. Kısa ömürlü olan bu yayınların özel yatırımlar olduğu, dolayısıyla okuyucularından gelen mali destekle ayakta durduğu olgusu göz önünde bulundurulunca, okuyucu kitlesinin büyüklüğü hakkında bir kanaat uyandırabilir.⁴⁸

Örnek kabilinden burada, İstanbul merkezli yayın yapan bir anti-Siyonist ve bir Siyonist gazeteye işaret etmek faydalı olacaktır. Anti-Siyonist gazete, yayın hayatına 1872'de başlayan *El Tiempo* adlı İspanyolca İbranice karışımı bir dil olan Ladino yayınlanan gazeteydi. Ladino yayıncılıkta önemli yeri olan David Fresco tarafından 50 yıl yönetilen bu gazete ilk başlarda günlük çıksa da, sonradan haftada bir kez yayınlanmaya başlamış, 1882-1930 arasında ise yayın sayısı haftada üçe çıkmıştır. Gazetenin amacı cinsiyet ayrımı yapmadan genç olsun yaşlı olsun, her meslekten insanlara hitap etmektir.⁴⁹ *Alliance* tarafından desteklenen bu gazetenin Batı meyilli ve Osmanlıya sadakati öneren bir çizgisi vardı. Siyonizm ortaya çıktıktan sonra bu gazete söz konusu hareket hakkında eleştirel yazılar yayınlamaya başladı. Siyonistler, bu gazeteye maddi destekte bulunarak onu nötrleştirmeye çalışıyorlardı.⁵⁰ Gazetenin editörü Fresco, Siyonizm'e saldırı mahiyetinde makaleler serisi yazmıştır ve bu makaleler sonradan bir kitapçık şeklinde basılmıştır.⁵¹ Yine Fresco'nun desteğiyle Hayim Nahum, aralarındaki rekabetten dolayı Osmanlı'nın çeşitli bölgelerindeki Siyonist aktiviteyi ifşa ediyor ve eleştiriyordu.⁵² Osmanlı'daki faaliyetlerinden dolayı Siyonist liderleri maceracı olmakla ve Yahudi sorununa sebebiyet vermekle suçlayan Fresco, onların kendi emelleri için sıradan Yahudilerin barışçıl yaşamlarına mü-

→ →

luma. II. Abdulhamid tarafından yapılan bu uygulama İttihat ve Terakki tarafından kaldırılmıştı. (Karaman, M. Lutfullah, "Filistin", *DİA*, XIII, 89-103, 93.)

⁴⁵ Campos, Michelle, "El Tiempo and Zionism: *ha-Herut* 19 January 1910", *Criticism of Zionism in the Ottoman press 1910 - 1914*, 1-5, 3. (<http://www.clas.ufl.edu/users/tsorek/az.pdf>, Erişim Tarihi: 08.12.2014)

⁴⁶ Levy, Lisa L., *Jewish writers in the Arab East: literature, history, and the politics of Enlightenment 1863-1914*, Berkeley: U. of California, yayınlanmamış Dr. tezi, 2007, 287 ve dvm.

⁴⁷ Molho, "Yenilenme", 77.

⁴⁸ Molho, Rena, "The Jewish press in Salonica", *Querelles privées et contestations publiques: le rôle de la presse dans la formation de l'opinion publique au Proche Orient*, [ed. C. Herzog ve dğr.], İstanbul: Isis, 209-220, 210. Molho burada Sam Levy'ye atıfla 1890'larda gazete abonesi aile sayısının 1600 civarında olduğunu söylemektedir.

⁴⁹ Stein, S. Abrevaya, *Making Jews Modern: The Yiddish and Ladino Press in the Russian and Ottoman Empires*, Indiana UP, 2004, 57, 61.

⁵⁰ Benbassa- Rodrigue, *Sephardi Jewry*, 125.

⁵¹ Fresco, David, *Le Sionisme*, İstanbul: Imprimerie Fresco, 1909.

⁵² Matossian, "Administrating the non-Muslims", 213. *El Tiempo* hakkında detaylı bilgi için bkz. Stein, *Making Jews Modern*, 57 ve dvm.

dahale ederek büyük bir cinayet işlediğini savunuyordu. O, Siyonizm'in Yahudiler arasında ayrılık yarattığını, bu nedenle dinen haram olduğunu ve onlara katılan Yahudilerin de hain olduğunu ifade ediyordu.⁵³ *El Tiempo* sadece Siyonistlerle mücadele etmiyordu. Fresco, özellikle bütçe harcamaları konusunda Hahambaşılık hakkında da eleştirel yazılar yazıyordu.⁵⁴

Haftalık çıkan *ha-Mevasser* gazetesi ise Siyonist kampa aitti. 1909'da yayına başlayan bu gazete, İstanbul'da tamamı İbranice çıkan ilk gazeteydi ve Osmanlı topraklarının tamamında, Bulgaristan, Tunus ve Fas'ta dağıtılıyordu. Az sayıda Siyonist gazeteci tarafından çıkarılan ve S. Hochberg tarafından yönetilen gazete, kendisini Levant Yahudilerinin sözcüsü kabul ediyor ve Batı Yahudileri ile arada önemli köprü olarak görüyordu.⁵⁵ Gazete Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler arasındaki sıcak ilişkileri dile getirerek yöneticilerle Siyonistlerin arasını bulmanın bir yolunu arıyordu. 1911'de Türk milliyetçiliği ve merkezi rejim taraftarlığının daha da gelişip azınlıklara yönelik bakışın olumsuzlaşmasına Siyonistler koyu muhalefet sergilediler ve bu nedenle gazete kapanmak zorunda kaldı.⁵⁶ Yayın ömrü kısa olsa da *ha-Mevasser* Genç Türk Devrimi sonrasındaki dönemde en aktif Siyonist gazeteydi ve olayları Siyonist perspektiften yorumlardı. Türklere ve Türkçeye sadakatini açıklayan *ha-Mevasser* İbranice ve Yahudi kültürü ve bilincinin canlandırılması, Osmanlı Yahudilerinin birbirleriyle bağlarının geliştirilmesi ve dışarıdaki gelişmelerden haberdar etmeyi kendisine hedef olarak benimsediğini ilk sayısında beyan ediyordu. Meclis-i Mebusan'daki Yahudi mebusların Yahudi ideallerini değil de Osmanlı ideallerini temsil ettiğini savunan gazete, doğunun gelişmesinin Yahudilerin milli hareketlenmesi sayesinde olacağını yazıyordu. Siyonistler Meclis-i Mebusan tarafından baskı altına alındığında bu gazete onları hararetle savunmuştu. Buna binaen, *ha-Mevasser* gazetesinin Yahudiler ve Müslümanlar olmak üzere iki cenahta savaş verdiği söylenebilir. Yahudi cenahta mücadelesinde gazete muhafazakar kamptan olan anti-Siyonist Yahudileri Müslüman yerel yöneticilere bilgi sağladıkları endişesiyle saldırıyor, onları hain ilan ediyordu. Antisemitizm meselesi de gazetenin uğraştığı diğer temel konuydu. 1911'de Osmanlı medyasında ve parlamentoda Siyonistlere yönelik saldırılar ile bu problem ortaya çıktı. Siyonistler Alman emperyalizminin hizmetinde olmakla, Osmanlı'yı politik ve ekonomik olarak kendi kontrollerinde tutma çabalarıyla itham ediliyorlardı. Bu iddiaya göre Dönmeler ve Masonlar, İttihat ve Terakki Partisini "satın almışlardı". Bu ortamda *ha-Mevasser* Osmanlı Yahudilerinin kaderi için endişelerini dile getiriyor, Müslümanların geleneksel olarak Yahudilere hoşgörülü davrandıklarına hatırlatıp Yahudilerin her zaman Osmanlı'ya sadık olduklarını söylüyordu.⁵⁷ Osmanlı'yı eleştiren Batı medyasına tepki veren gazete, genelde Avrupa medyasını özellik-

⁵³ Campos, "El Tiempo and Zionism", 1.

⁵⁴ Stein, *Making Jews Modern*, 61-62.

⁵⁵ Shmulevitz, Aryeh, "Zionism, Jews and Muslims in the Ottoman Empire as reflected in the weekly Hamevasser", *Jews, Muslims and Mass Media: Mediating the 'Other'*, [ed. Yulia Egorova-Tudor Parfitt], New York: Routledge, 2004, 28-34, 28.

⁵⁶ Shmulevitz, "Zionism, Jews and Muslims in the Ottoman Empire", 28-29.

⁵⁷ Shmulevitz, "Zionism, Jews and Muslims in the Ottoman Empire", 29-30.

le Avrupa'daki Yahudi medyasının Avrupa devletlerinin Hindistan ve Cezayir'de yaptıklarının görmezden geldiklerini, bu nedenle çifte standart uyguladıklarını yazıyor, Avrupa'daki Yahudi medyasını Osmanlı'daki reformları desteklemeye çağırıyordu. *ha-Mevasser*, Yahudilerin toplumla kaynaşmalarını hedefliyordu. Bunun için onların Türkçe ve Arapça da öğrenmelerini teşvik ediyor, geleneksel ve modern Osmanlı kültürünün bilinmesinin de bu bağlamda faydalı olduğunu ve Osmanlı ediplerinin Avrupa ediplerinden geri kalmadığını dile getiriyordu. Yahudilerin Osmanlı'da askeri hizmete alınmaları da *ha-Mevasser*'in dikkat çektiği başka bir konuydu. Gazete bunu Yahudilerin devlete önemli bir katkısı olarak görüyor, toplumsal kaynaşma için faydalı olduğunu yazıyordu. Gazete göçmen Yahudilerin Osmanlı vatandaşlığını kabul etmeleri yönünde telkinde bulunuyor, bu yolla Yahudilerin anayasal haklara sahip olacaklarını söylüyordu. Genel olarak söylemek gerekirse, *ha-Mevasser* gazetesi Siyonist hedeflere varmak için ılımlı yolu benimsemiş, Osmanlı yöneticileriyle iyi ilişkiler geliştirme yöntemini uygulamıştır.⁵⁸

Sonuç

Osmanlı'da Yahudiler millet sistemi ile yönetilmişlerdi ve iç işlerinde özerk-lerdi. Yahudilere hoşgörüsüyle muamele edilmiş, onlara çeşitli imtiyazlar tanınmıştı. Hayatlarındaki kolaylıklardan dolayı Yahudiler devlete bağlılardı. Ayrıca Yahudiler devletin farklı bölgelerinde yaşayıp kültürel açıdan bütüncül bir yapıda olmadıkları için, örgütlü bir şekilde Osmanlı'ya karşı çıkmalarına doğal zemin yoktu. Bu nedenle milliyetçilik fikri Osmanlı'daki diğer dini azınlıklara kıyasla en son Yahudiler arasında ortaya çıkmıştır. Osmanlı Yahudileri Siyonizm fikrini Avrupa'dan almışlardır. Osmanlı Yahudileri arasında milliyetçilik idealleri, ancak XX. yüzyılın başlarından yayılmaya başlamıştır.

Yahudi kimliğine vurgu yapan, farklı bölgelerde yaşayan Yahudileri bir yere/Filistin'e toplayarak bağımsız bir devlet kurmayı hedefleyen Siyonizm, zaman içerisinde Osmanlı Yahudileri arasında zemin bulmuştur. Siyonizm'in bu başarısı, toplumun giderek politize olmasından kaynaklanıyordu. Sefaradları çok da önemsemeyen, onların sadece Osmanlı yöneticileriyle Siyonistler arasında bir köprü olarak kullanmak isteyen Siyonistler, temelde İstanbul olmak üzere Osmanlı topraklarındaki Yahudi cemaatlerini kendi etkileri altına almaya çalışmışlardır; fakat bu kolay da olmamıştır. Siyonistler toplumsal alanda geleneksel Hahambaşılık yanlıları ile Fransa merkezli *AİU* yanlılarıyla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu rekabet bazen tehlikeli boyutlara da ulaşabilmiştir. Popülist çıkışlar yapan, toplumun her kesimine özellikle politikadan dışlanmış gruplarla ittifaklar kuran Siyonistler üstünlüğü ele geçirmeyi başarmışlardır. *Alliance* okullarının ihmal ettiği yerleri dikkatle dolduran Siyonistler, bu çevreye ait birçok insanı da kendi saflarına çekmeyi başarmışlardır. Siyonistlerle *Alliance* yanlıları arasındaki çekişme aslında Fransa ve Almanya Yahudilerinin nüfuz savaşı olarak da okunabilir. Siyonistler pragmatik davranarak çeşitli taktik ve

⁵⁸ Shmulevitz, "Zionism, Jews and Muslims in the Ottoman Empire", 31-33.

manevralar deneyerek *Alliance* yanlısı hahambaşı Hayim Nahum'dan rahatsız olan dindar veya seküler, her kesimle işbirliğine girmiş ve onun aleyhine çalışmışlardır. Siyonistler bunu yapmakla bir taraftan *Alliance*'in güçlenmesini durdurmayı, diğer taraftan ise hahambaşılığın eyaletlere yönelik projelerine engel olmayı ve böylece eyaletlerde kendilerinin rakipsiz kalmalarını hedefliyorlardı.

O dönemin Yahudi basını içerisinde Siyonist yönlüler olduğu gibi Siyonizm karşıtı olanlar da vardı. Fakat Siyonist yönlü gazetelerin sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Birçoğu kısa ömürlü olan Siyonist yönlü gazeteler büyük bir milliyetçi dalğanın oluşması hedefiyle Avrupa Yahudileri ile Osmanlı Yahudileri arasında köprü olmaya çalışıyordu. Buna karşın, anti-Siyonist gazeteler Siyonizm'in Yahudi inançları açısından meşru olmadığını, nitekim Siyonistlerin kendi emelleri için Yahudileri kullandığını söyleyerek toplumu Siyonistlere karşı uyanık olmaya çağırıyordu. *Alliance* yanlısı yayın organları çoğu zaman Anti-Siyonist yazılar yayınlıyorlardı.

II. Abdulhamit siyasal Siyonizm'e yeşil ışık yakmadığı için Genç Türk Devrimi'ne kadar Osmanlı topraklarında Siyonist faaliyetler kültür ve eğitim alanıyla sınırlı kalmıştır. Devrimle birlikte yeni sayfa açılmış, Siyonistler devletin siyasi ve iktisadi hayatında daha aktif yer almaya başlamışlardır. Bu nedenle muhalifleri Genç Türk Devrimi'nin Siyonistlerin kontrolünde gerçekleştiğini belirtirler. Devrimden sonra Siyonistler farklı dernekler kurarak örgütlenmeye başlamışlardır. Bu dernek faaliyetleri Yahudi orta sınıfını gelişmesine, milli kimlik bilinci elde etmelerine, özgüven ve dinamiklik kazanmalarına, toplumsal alanda daha görünür olmalarına yol açmıştır. Devrimden kısa bir zaman sonra İslam dünyasında ilk Siyonist merkez İstanbul'da banka adıyla resmi olarak açılmıştır. Siyonistler özellikle Selanik'te aktif olmuş; Selanik nüfusunun yarısı Yahudi olduğu için bu şehirde Siyonist faaliyetler için uygun zemin oluşmuş, bu milliyetçi eğilim daha çok kültürel boyutuyla öne çıkmıştır. Bu faaliyetler İbraniceyi günlük hayatta kullanılan bir dil yapmaya ve Yahudi dini ve kültürü üzerinden toplum içerisindeki dini bağlılığı kuvvetlendirmeye odaklanmıştı. İttihat ve Terakki üyeleri zaman içerisinde Siyonistlerin faaliyetleri kısıtlamıştır. Bazı Siyonist dernekler ve gazeteler kapatılmış, Filistin'e göç konusunda Siyonistlerin istedikleri imtiyazları sağlanmamıştır. 1911'deki parlamento konuşmaları Siyonistler açısından olumlu içerikte değildi. Özellikle 1914'ten sonra İttihatçılarla Siyonistler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır.

Kaynaklar

- » Anastasiadou, Meropi, *Tanzimat çağında bir Osmanlı şehri Selanik*, [çev. Işık Ergüden], İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.
- » Arslantaş, Nuh, "Yahudilerin İslam Bilim ve Kültür Dünyasına Katkıları", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni*, ed. Bayram Ali Çetinkaya, İstanbul 2015, I, 1057-1088.
- » Benbassa, Esther, "Zionism and the Politics of Coalitions in the Ottoman Jewish Communities in the Early Twentieth Century", *Ottoman and Turkish Jewry: Community and Leadership*. [çev. Barbara Pieroni, ed. Aron Rodrigue], Indiana UP, 1992, 225-251.
- » _____, "Zionism in the Ottoman Empire at the end of the 19th and the beginning of the 20th century", *Studies in Zionism*, 11:2 (1990), 127-140.
- » _____, - Rodrigue, Aron, *Sephardi Jewry: A History of the Judeo-Spanish Community 14th-20th Centuries*, California UP, 2000.

- » Borovaya, Olga, *Modern Ladino culture: press, belles lettres, and theater in the late Ottoman Empire*, Indiana UP, 2012.
- » Campos, Michelle U., "Between 'Beloved Ottomania' and 'the Land of Israel': the struggle over Ottomanism and Zionism among Palestine's Sephardi Jews 1908-13", *International Journal of Middle East Studies*, 37 (2005), 461-483.
- » _____, "El Tiempo and Zionism: *ha-Herut*, 19 January 1910", *Criticism of Zionism in the Ottoman press 1910 - 1914*, 1-5. (<http://www.clas.ufl.edu/users/tsorek/az.pdf>, 08.12.2014)
- » Chronakis, Papamichos P., "The many faces of Zionism: Zionist culture, Jewish identity, and Hellenization in inter-war Salonica", *Modern Greek Studies Association Conference*, Bloomington, Indiana, 14-16 November 2013, 1-12, 1. (http://www.public-sociality.gr/KEIMENA_ERGASIAS/21_Papamichos_Chronakis_Conference_2013.pdf, 08.12.2014)
- » Cohen, Julia Philips, *Becoming Ottomans: Sephardi Jews and imperial citizenship in the modern era*, Oxford UP, 2014.
- » Dumont, Paul, "Önce Fransızca", *Selanik 1850-1918: Yahudilerin kenti ve Balkanlar'ın uyanışı*, [ed. Gilles Veinstein], 2. bsk., [çev. Cüneyt Akalın], İstanbul: İletişim, 2001, 218-235.
- » Fresco, David, *Le Sionisme*, İstanbul: Imprimerie Fresco, 1909.
- » Geyikdagi, Necla V., *Foreign Investment in the Ottoman Empire*, London: Tauris, 2011.
- » Hanioglu, M. Şükrü, "Jews in Young Turk movement to the 1908 Revolution", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 519-526.
- » Karaman, M. Lutfullah, "Filistin", *DİA*, XIII, 89-103.
- » Kayalı, Hasan, "Jewish Representations in the Ottoman Parliaments", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 507-518.
- » Levy, Avigdor, "Ottoman Jewry in the Modern Era, 1826-1923", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 98-150.
- » Levy, Lisa L., *Jewish writers in the Arab East: literature, history, and the politics of Enlightenment 1863-1914*, Berkeley: U. of California, ymş. Dr. tezi, 2007.
- » Matossian, Bedross Der, "Administrating the non-Muslims and the question of Jerusalem after the Young Turk revolution", *Late Ottoman Palestine: The Period of Young Turk Rule*, [ed. Y.B. Bassat, E. Ginio], London: Tauris, 2011, 211-239.
- » Molho, Rena, "The Jewish press in Salonica", *Querelles privées et contestations publiques: le rôle de la presse dans la formation de l'opinion publique au Proche Orient*, [ed. C. Herzog ve dğr.], İstanbul: Isis, 209-220.
- » _____, "The Zionist movement in Thessaloniki 1899-1919", *The Jewish communities of Southeastern Europe*, [ed. I.K. Hassiotis], Thessaloniki, 1997, 327-350.
- » _____, "Yenilenme", *Selanik 1850-1918: Yahudilerin kenti ve Balkanlar'ın uyanışı*, [ed. Gilles Veinstein], 2. bsk., [çev. Cüneyt Akalın], İstanbul: İletişim, 2001, 68-84.
- » _____, *Salonica and Istanbul: social, political and cultural aspects of Jewish life*, İstanbul: Isis, 2005.
- » Olgun, Ülkühan, *Osmanlı son dönemi Yahudilik ve Hahambaşılık*, İstanbul: Giza, 2009.
- » Ortaylı, İlber, "Ottomanism and Zionism During the Second Constitutional Period, 1908-1915", *The Jews of the Ottoman Empire*, [ed. Avigdor Levy], Princeton: The Darwin Press, 1994, 527-537.
- » Russell, Eugenia, *Literature and culture in late Byzantine Thessalonica*, New York: Bloomsbury, 2013.
- » Shmulevitz, Aryeh, "Zionism, Jews and Muslims in the Ottoman Empire as reflected in the weekly Hamevasser", *Jews, Muslims and Mass Media: Mediating the 'Other'*, [ed. Yulia Egorova-Tudor Parfitt], New York: Routledge, 2004, 28-34.
- » Stein, S. Abrevaya, *Making Jews Modern: The Yiddish and Ladino Press in the Russian and Ottoman Empires*, Indiana UP, 2004.
- » Veinstein, Gilles, *Selanik 1850-1918*, 2. bsk., [çev. Cüneyt Akalın], İstanbul: İletişim, 2001.